

Tulipunkti tõuseb haridus

Uue Riigikogu töö algul on põhjust vaadata nii tagasi kui edasi. Võib öelda, et põhilised riikluse loomise ja kindlustamisega seotud asjad on nüüdseks paigas või paika saamas, samasse faasi on jõudmas ka majanduselu (ettevõtlust) puudutav seadustik.

Räägin siin nimelt seadusandlikust vaatenurgast, praktiline elukorraldus nende seaduste alusel ja raamides on paratamatult aeglasem ja ebahühtlasem, kuna siin mängivad kaasa paljud erisugused intertsitegurid. Kuid siingi võib märgata edenemist.

Pole raske ennustada, et järgmiseks tulipunktiks saab hariduskorraldus. Kõikidele vastupidistele kurtmistele ja hüüatustele vaatamata ("Midagi pole selgeks räägitud!", "Mis tee Eesti ikka valib?") tajub igauks vähemasti vaistlikult asjade kulgu, põhisuunda ja esmaseid eesmärgi, tajub ajavaimu, mis lõppude lõpuks ju kujunebki inimeste endi tahtmise ja huvide toimet.

Küsimus on niisiis (olgu iga indiviidi või terve rahva seisukohast) selles, kuidas olla suuteline oma tahtmisi ära tunda, neid objektiivsete eeldustega suhestama ja ellu viima. Küsimus on aga see, kas hariduse omandamise võimalustes, vastava süsteemi ülesehituses ning hariduse konkreetses sisus igal ajahetkel.

Milline on lähteseis,

kust uus Riigikogu ja moodustatav valitsus hakkavad neis asjus edasi liikuma? Ning kus on kõige nõrgemad ja puuduvad lülid?

Ülevaade Eesti koolivõrgustikust on olemas. Olemas on ka seadused haridustasemetele ja –suundadele vastavate õppeasutusteliikide kaupa, välja arvatud kutseharidust korraldava, mille eelnõu on valmimisesfaasis.

Laiapinnalist arutelu on läbi tegemas põhikooli ja gümnaasiumi uued õppekavad, mis saavad riikliku üldharidusstandardi aluseks. Era- ja avaliku haridussüsteemi suhteid reguleeriv normistik on üldjoontes olemas, samuti õppeasutuste taseme hindamise alused ja mehhanism.

Põhijoontes on ette valmistatud raam-nõuded õpetajakoolitusele ning pedagoogide teenistusseadus. Kõik see kokku on võrdlemisi tugev alus edasitõuksemiseks.

Samas on seni jäänud suhteliselt nõrgaks haridussüsteemi suhestamine kõige muuga, mistõttu tegelike ootuste ja nõudluse prognoosimine on parimal juhul olnud ainult vaistlik, mitmesuguste nostalgiliste inertside ja kitsalt mõistetud harukondlike erihuvide takistav toime aga liiga suur.

Eriti annab see tunda kutseharidussüsteemi (nii esmase kutsekoolituse kui täiendus- ja ümberõppe) ümberkujundamise takerdumises ning nendes raskustes, mis on saatnud akadeemilise ja rakendusliku kõrghariduse (need terminid on muidugi tinglikud) vahelkordade klaarimist.

Ka koolivõrgu perspektiivne kavandamine kipub toetuma liiga vähestele ja juhuslikele andmetele ning lühiajalistele huvidele, puudub selgem seos demograafilise prognoosiga ning suuremate regionaalpoliitiliste sihiasetustega.

Mõistagi on see üldisem häda — regionaalpoliitika kavandamine ongi ju alles alanud, nagu ka esimesed sammud teatud üldisi piirjooni fikseerivate rahvuslike arengukavade väljatöötamise suunas (vt. teaduskorralduse seadus).

Nendel üldisematel puudujääkidel on olnud oma paratamatu tagasipeegeldus ka eelmises lõigus nimetatud saavutustele, kuid siiski sõندان öelda, et kõik nimetatud fikseeritu on piisavalt paindlik selleks, et mitte takistada edasiliikumist vastavalt selginevatele uutele vajadustele ja võimalustele, ning piisavalt tugev selleks, et ära hoida tagasivajumist

• PAUL-EERIK RUMMO

TOOMAS VOLMERI (ETA) foto

"üleminekuaja" kaosesse, mille sümboliks paljude asjalike algatuste kõrval olid näiteks alkoholiga kauplevad koolipuhvedid, kutsekoolide varimajandus ja paljude koolide formaalse staatuse plahvatuslik tõus äärmiselt ähmaste kriteeriumide põhjal.

Mida peaks uus Riigikogu ja valitsus tegema

Milles peaksid seisnema uue Riigikogu, valitsuse ja ministeeriumide esimesed sammud haridusvallas?

Eelnimetatud valmimisjärgus aktid tuleks võimalikult kiiresti lõpule viia ning jõustada, niisamuti kiirendada eriti neid venimajäänud protsesse, mille mõju ulatub väga kaugele ühiskonna arenguperspektiividesse (kõrgharidus).

Arvutused, milliseid kulutusi tooks esimeses etapis kaasa pedagoogide teenistusseaduse jõustamine, nagu ka õpetajate palgamaatriksi ajakohastamine, tuleks (ja on ka võimalik) ära teha nii, et neid saaks arvestada 1996. aasta eelarve projekti koostamisel. See oleks miinimum, millega peaks toime tulema enne Riigikogu suvepuhkust.

Loodetavasti suudab veel praegune valitsus leida mingi hädalahenduse olukorrale, kus riigieelarve täitumine on aeglasem ja hüplikum kui suured õppeasutused oma korralisteks väljamakseteks vajavad. Samas näitab niisuguste ja analoogsete klappimatuste sage kordumine jälle kord selgelt kätte, et nii raha laekumise kui selle kasutamise mehhanismid tuleb põhjalikult läbi analüüsida.

Ning kas keegi ikka veel loodab, et suurte struktuuride rahastamine ainult ühest allikast, eriti kui see allikas on riik, saab parimalgi tahtmisel tekitada muud kui pidevaid pingeid ja tõrkeid? Seadus lubab juba praegu ka teisi võimalusi (välja arvatud esialgu õppemaks avalikes õppeasutustes), kuid praktika ei taha veel järele jõuda.

Ühiskondliku teadvuse murrang on lähedal

Arvan, et ühiskondliku teadvuse murrang selles asjas on lähedal, elu lihtsalt pressib peale ja suurele jaole noorematest inimestest, kes tahavad saada tõesti konkurentsivõimelist haridust, tundub kogu see probleemitsemine kunstlikuna (mida see ongi).

Ka on ülikoolide autonoomia mõiste olukorras, kus riik maksab (kui maksab,

s.o. kui suudab) kinni kogu muusika, midagi puhtmõttekujutluslikku.

Usun, et kui Riigikogu kultuurikomisjon ja Kultuuri- ja Haridusministeerium vaataksid kuu-paariga läbi, millised õiguslikud tõkked ja lüngad on veel ees avaliku ja eraharidussüsteemi võimaluste lähendamisel (vähemasti kõrghariduse astmel), õnnestuks anda tugev tõuge kogu süsteemi materiaalse kindlustamise heaks.

Kindlasti on otstarbekas korraldada parlamendikomisjonide ühisistungeid mitme olulise küsimuse arutamiseks. Näiteks koolide senisest veel täielikum andmine kohalike omavalitsuste kätte (nii, et see puudutaks ka palku), millisest ideest on mitmel tasandil juttu olnud, eeldab riigi- ja kohalike eelarvete vahelkordade muutmist.

Kuna see pole ainus niisuguseid muudatusi eeldav idee, oleks mõistlik need ühekorraga läbi arutada nii tekkivas valitsusk koalitsioonis kui ka koos opositsiooniga (milliseks üks kui teine ka ei kujuneks) ning ka kõigi asjassepuutuvate parlamendikomisjonide vahel.

Analoogilisi põhjusi komisjonide tihedamaks koostööks on teisigi, vastav komme ei jõudnud aga VII Riigikogus eriti juurduda.

Tervitatav on hariduskonverentsi kokkukutsumine,

sest omaaegsete suurtõugemiste paatos on suures osas jäänudki oma aega ning ei seostu enam tänaste ja homsete vajadustega. See on süvendanud haridustemaatika ümbritseva õhkkonna ebamäärasust.

Aeg korraldada foorum, kus riigi esindajad kontsentreeritult esitaksid võimalikult täieliku informatsiooni tehtust, kavandatust ja sügavamatest (s.o. mitte juhu-) probleemidest ning samas ülevaate erakondade, huvirühenduste ja kutse- ning erialaliitude arusaamadest ja programmidest, on seetõttu just praegu küps.

Partnerlus riigi ja tema kodanike vahel nõuab head vastastikust informeeritust, et jõuda ei raisataks lahtisest uuest sissemurdmisele ega funktsioonide ja tegevuste dubleerimisele. Eks seegi ole oma-moodi haridusküsimus.

PAUL-EERIK RUMMO